

2. Goffman Y. (2000) Predstavlenye sebya drugym v povsednevnoj zhyzny [*Virtual personality as a genre of creativity*]. Kyiv: KANON-press-Cz. [in Russian].
3. Gornij E. (2011). Vyrtualnaya lychnost kak zhanr tvorchestva [*Introducing yourself to others in everyday life*]. Kyiv: UrFU [in Russian].
4. Kapustjuk O.M. (2007). Samoprezentaciya yak zasib stvorenniya pozytyvnogo imidzhu osobystosti [Self-presentation as a result of a positive image of specialness]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii – Problems of general and pedagogical psychology*, 2, 95–102 [in Russian].
5. Kononenko A.O. (2012). Samoprezentaciya yak vazhlyvyj regulyator socialnoyi povedinky subyekta [Self-presentation as an important regulator of the subject's social behavior]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi – Theory and practice of modern psychology*, 4, 45–49. [in Ukraine].
6. Kuzneczova, Yu. M., & Chudova, N. V. (2008). Psyhologiya zhytelej Interneta [Psychology of Internet residents] *LKY* [in Russian].
7. Myhajlova E. V. (2007). Samoprezentacya. Teoriy, issledovaniya, trening [*Self-presentation. Theory, research, training*]. Rech [in Russian].
8. Pogonceva D. V. (2013) Formyrovanye vpechatlenyya sredstvom vyrtualnogo obshhenyya [Forming an impression by means of virtual communication]. *Concept – Concept*, 1, 135–141 [in Russian].
9. Senchenko N.A. (2016). Vyrtualnaya lychnost v socyokulturnom ynternetprostranstve [Virtual personality in the socio-cultural Internet space]. *Kultura y syvlyzacyya – Culture and civilization*, 1, 128–140 [in Russian].
10. Sorokyn O. (2015). Vyrtualnaya lychnost [*Virtual personality*]. Kyiv : Vysshaya shkola sovremennyh socyalnyx nauk [in Russian].
11. Shlenker B. (1994). Mezhlychnostnye processy, vklyuchayushhye regulyacyyu y kontrol vpechatlenyya. [Interpersonal processes involving the regulation and control of impressions]. *Referat zhurn – Abstract journal*, 12, 20–23 [in Russian].
12. Schutz A. (1998). Assertive, offensive, protective, and defensive styles of self-presentation: taxonomy. *Journ. of Psychology*, 6, 611–628.
13. Dsilva M. U., Maddocs R., Collins B. (2009) Criticism on the Internet: An analysis of participant reactions. *Communication Research Reports*, 5, 180–187. DOI: <https://doi.org/10.1080/08824099809362112>
14. Duffy B., Pruchniewska U., Scolere L. Platform-specific self-branding: Imagined affordances of the social media ecology. *8th International Conference on Social Media and Society*. 5, 1–9. DOI: <https://doi.org/10.1145/3097286.3097291>
15. Huang W. (2018) Analysis on Self-presentation in Internet Social Media. *3rd international social sciences and education conference*. 19–22.
16. Petit J., Carcioppolo N. (2020) Associations between the Dark Triad and online communication behavior: A brief report of preliminary findings. *Communication Research Reports*. 5. DOI: <https://doi.org/10.1080/08824096.2020.1862784>

Стаття надійшла до редакції 03.03.2021.
The article was received 03 March 2021.

УДК 316.627
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-2-3>

ПСИХОЛОГІЧНІ КОРЕЛЯТИ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Волков Дмитро Сергійович,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної психології та патопсихології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

d_volkov66@i.ua
<https://orcid.org/0000-0002-3690-1308>

Черних Олена Анатоліївна,

аспірантка кафедри загальної психології та патопсихології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Chernykhlena1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9470-3345>

Мета. Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні кореляти просоціальної поведінки студентів-психологів.

Методи. У дослідженні були використані методики: опитувальник О.О. Прохорова (РПСО, 1998) «Рельєф психічного стану особистості», «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма»

(The Mental Health Continuum – Short Form, 2014) К. Кіза в адаптації Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак, «Тест диспозиційного оптимізму» Ч. Карвера, М. Шейера в адаптації Т.О. Гордєєвої, О.А. Сичова, Є.М. Осіна (Life Orientation Test – LOT, 1985), Методика «Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл в адаптації Н.В. Кухтової, 2002. Математико-статистична обробка даних здійснювалась за допомогою коефіцієнта кореляції r-Пірсона в пакеті IBM SPSS Statistics 26. У дослідженні взяли участь 75 студентів-психологів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. У дослідженні брали участь студенти першого та другого курсу.

Результати. Встановлено від'ємний кореляційний зв'язок між публічною просоціальною поведінкою та фізіологічними реакціями, між анонімною просоціальною поведінкою та соціальним благополуччям і загальним показником стабільності психічного здоров'я та додатні кореляційні зв'язки між оптимізмом та альтруїстичною просоціальною поведінкою; між екстреною просоціальною поведінкою та гедоністичним, соціальним благополуччям, загальним показником стабільності психічного здоров'я; між альтруїстичною просоціальною поведінкою та гедоністичним благополуччям.

Висновки. У статті сформульовано визначення та наведено стислий огляд вітчизняних та зарубіжних підходів до дослідження просоціальної поведінки та факторів, що її опосередковують. Визначено сучасні напрямки досліджень просоціальної поведінки. Проаналізовано особливості просоціальної поведінки студентів-психологів. Виявлено кореляційні зв'язки просоціальної поведінки та особистісних властивостей, психічного здоров'я для студента-психолога. Визначено перспективи подальших досліджень, що полягають у визначенні ролі особистісної зрілості та індивідуальної релігійності у детермінації прояву просоціальної поведінки серед осіб зрілого віку та молоді в Україні.

Ключові слова: стабільність психічного здоров'я, психологи, особистісні властивості, альтруїзм, оптимізм.

EMPIRICAL STUDY OF PROSOCIAL BEHAVIOR FEATURES OF STUDENTS OF PSYCHOLOGY DEPARTMENT

Volkov Dmytro Serhiiovych,

Candidate of Psychological Sciences,

Associate Professor at the Department of General Psychology and Pathopsychology

Oles Honchar Dnipro National University

d_volkov66@i.ua

<https://orcid.org/0000-0002-3690-1308>

Chernykh Olena Anatoliivna,

Postgraduate Student at the Department of General Psychology and Pathopsychology

Oles Honchar Dnipro National University

Chernykhlena1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9470-3345>

Purpose. To study theoretically and investigate empirically the psychological correlates of prosocial behavior of psychology department students.

Methods. The following methods were used in the study: questionnaire O.O. Prokhorov (RPSO, 1998) “Relief of the mental state of the individual”, “The Mental Health Continuum – Short Form”, 2014) by K. Keys in the adaptation of E.L.Nosenko, A.G. Chetveryk-Burchak, “Test of dispositional optimism” (Life Orientation Test – LOT, 1985) by C. Carver, M. Scheyer in the adaptation of T.O. Gordeeva, O.A.Sychova, E.M. Osina, “Measurement of prosocial tendencies” G. Carlo, B. Randall in the adaptation of N.V. Kukhtova, 2002. For mathematical and statistical data processing, the r-Pearson correlation coefficient in the IBM SPSS Statistics 26 package was used. The study involved 75 students of Department general psychology and pathopsychology from Oles Honchar Dnipro National University. The study involved first-and second-year students.

Results. There is a negative correlation between public prosocial behavior and physiological responses; between anonymous prosocial behavior and social well-being and overall mental health stability; a positive correlation between optimism and altruistic prosocial behavior; between emergency prosocial behavior and hedonistic, social well-being, an overall indicator of mental health stability; between altruistic prosocial behavior and hedonistic well-being.

Conclusions. The article formulates a definition and provides a brief overview of domestic and foreign approaches to the study of prosocial behavior and the factors that mediate it. Modern directions of researches of prosocial behavior are defined. Peculiarities of prosocial behavior of students-psychologists are analyzed. The correlations between prosocial behavior and personal characteristics, mental health for a student of psychology department have been revealed. The prospects of the research are to determine the role of personal maturity and individual religiosity in determining the manifestation of prosocial behavior among adults and youth in Ukraine.

Key words: mental health stability, psychologists, personality traits, altruism, optimism.

Вступ

У сучасному стані трансформаційних змін суспільства та викликів, із якими стикаються громадяни України, особливо актуальним стає дослідження таких характеристик особистості, що відображають готовність співпрацювати задля загального благополуччя, допомагати, виявляти повагу, співчуття, доброзичливість та ввічливість до інших. Вчені завжди намагались пояснити мотиви допомагаючої поведінки та зрозуміти, як допомога однієї людини іншій може поєднуватись із егоїзмом, боротьбою за виживання, прагненням до одержання економічної вигоди тощо. Попри це, термін «просоціальна поведінка» є доволі новим у психологічній науці. В роботах американських вчених він з'явився у 1980-х роках, а вітчизняні публікації, що присвячені дослідженню цього феномена, починають з'являтися пізніше, на початку XXI століття. Будь-яка допомагаюча діяльність має безпосереднє відношення до таких гуманітарних професій як педагог, лікар, медична сестра, няня, соціальний працівник і, безумовно, психолог. В основі цих професій лежить прояв допомоги, однак допомога може бути різною, як і мотиви, якими керується людина.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні кореляти просоціальної поведінки студентів-психологів.

Науково-дослідні завдання: проаналізувати вітчизняні та зарубіжні підходи до дослідження просоціальної поведінки; сформулювати визначення просоціальної поведінки; дослідити та проаналізувати психологічні кореляти просоціальної поведінки студентів-психологів; сформулювати висновки та визначити подальші перспективи дослідження.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

І.В. Кириченко із групою дослідників розглядають просоціальну поведінку як форму поведінки особи, що орієнтована на допомогу, підтримку, кооперацію та благо інших людей або соціальних груп. Ця форма поведінки займає особливе місце у міжособистісній та внутрішньогруповій взаємодії та опосередковує згуртованість у групі (Кириченко, 2016).

Окремо постає питання розрізнення різних форм допомагаючої поведінки та надання визначення просоціальної поведінки. Науковці D. Batson та A. Powell вважають, що просоціальна поведінка охоплює широкий спектр дій, призначених на користь одному чи кільком людям, такі дії, як допомога, кооперація, підтримка, обмін та співпраця. Альтруїзм у цьому випадку є протилежним егоїзму та представляє собою мотивацію підвищення добробуту іншої людини, на противагу прагненню підвищити власний добробут. Вчені підкреслюють,

що просоціальна поведінка та альтруїзм не тотожні одне одному, а також між ними немає абсолютної взаємовідповідності, оскільки просоціальна поведінка не обов'язково має бути мотивована альтруїзмом, а альтруїстична мотивація не обов'язково має наслідком просоціальну поведінку (Batson, Powell, 2003). З точки зору Н.В. Кухтової, найбільш широким поняттям є допомагаюча поведінка, яка включає просоціальну поведінку. Остання включає альтруїзм, але ним не обмежується (Кухтова, 2014).

Виокремлюють наступні підходи та теорії, що пояснюють просоціальну поведінку:

1) теорії, що пропонують обґрунтування на основі соціального навчання, соціального обміну, впливу на особу соціальних норм, що вказує на необхідність розрізняти нормативну та альтруїстичну мотивацію або соціальних приписів;

2) теорії просоціальної поведінки як результату моральних міркувань;

3) теорії просоціальної поведінки як біологічно зумовленої, або підхід Ч. Дарвіна щодо групового відбору, а також припущення дії реципрокного та спорідненого альтруїзму;

4) підхід, що базується на внутрішньоособистісних процесах і властивостях та підкреслює просоціальну поведінку як схильність індивіда до надання допомоги;

5) соціально-когнітивний підхід, що акцентує увагу на розумовій активності, яка лежить в основі просоціальної поведінки;

6) інтегрований когнітивно-фізіологічний підхід, де для людини важливо зважити можливі наслідки своїх дій перед тим як допомогти;

7) психоаналітичний підхід, за яким допомога однієї людини іншій є сублімованим егоїстичним імпульсом, а альтруїстичні спонукання у такому підході спростовуються (Спіцина & Коваль, 2018).

Окремої уваги заслуговують спроби вчених поєднати у теорії декілька точок зору на детермінанти просоціальної поведінки, зокрема дослідження, яке підкреслює багатомірність просоціальної поведінки та аналізує зв'язок емоційного інтелекту, індивідуальної культури та кримінального мислення (Martí-Vilar, Serrano-Pastor & Sala, 2019). Ще однією спробою подивитись на феномен просоціальної поведінки комплексно є підхід П. Сінгера, суть якого полягає у співвідношенні диспозиційних та ситуаційних факторів, тобто важливою є оцінка усіх факторів та обставин ситуації, що могли опосередковувати виявлену поведінку (Казанцева, 2020). У цьому напрямку також працюють С. Batson, А. Powell, приділяючи увагу застосуванню психологічних теорій на практиці (Batson & Powell, 2003). J. Dovidio, L. Penner, J. Piliavin та D. Schroeder,

доповнюючи погляди на проблему вже розглянутих дослідників, вказують на те, що просоціальна поведінка утворена трьома рівнями: мезорівень – вивчення діад-реципієнтів у контексті конкретної ситуації; мікрорівень – вивчення витоків просоціальних тенденцій та джерел варіацій цих тенденцій; макрорівень – вивчення просоціальних дій, що відбуваються в контексті груп та великих організацій (Penner, 2005).

Вивчають та виокремлюють також фактори, що опосередковують прояв просоціальної поведінки. Наприклад, групою вчених вивчається активізація зон мозку, що пов'язані із центром задоволення при співпраці з іншими людьми (Rilling, Gutman, Zeh, Pagnoni, Berns & Kilts, 2002). Важливу роль відіграють у наукових дослідженнях також спроби систематизації та узагальнення підходів (Казанцева, 2020).

З позиції дослідження віку формування просоціальної поведінки, активно досліджується дитячий та підлітковий вік. Наприклад, зв'язок стратегій навчання з просоціальною поведінкою, із соціально-емоційними навичками, із тривожністю та агресією, із психічним здоров'ям та визначення рівня сформованості просоціальної поведінки (Хомич, 2017). Меншою мірою представлені роботи, що досліджують просоціальну поведінку осіб юнацького та молодого віку, зокрема і студентів.

Є.С. Романова виокремлює поміж багатьох професійно важливі якості для психолога, що пов'язані із просоціальною поведінкою: здатність до співпереживання, вміння вислухати, безоцінне ставлення до інших, розвинуті комунікативні навички. А.А. Лебедева додає до цього переліку, окрім інших професійно важливих навичок, емпатію (Романова, 2008; Кораблина, 2003). Н.В. Кухтова узагальнює, що найбільш змістовними компонентами просоціальної поведінки спеціалістів допомагаючих професій є готовність прийти на допомогу, відповідальність, чуйність емпатія, доброта та справедливість (Кухтова, 2014: 19). За результатами, отриманими Н.В. Кухтовою, просоціальна поведінка психологів виявляється у низькому рівні розгальмування, психічної неврівноваженості, а також у естетичній вразливості та високому рівні совісності. Авторка описує просоціального психолога як стійкого, стриманого, обережного, акуратного, відповідального, доброго, орієнтованого на соціальне оточення, не схильного до пошуку нових вражень, того, що виявляє цілеспрямовану поведінку та керується моральними нормами і більше довіряє своїм симпатіям, аніж логіці і сухому розрахунку (Кухтова, 2014). Н.В. Діомідова зазначає, що більшість студентів-психологів вирізняються помірним рівнем просоціальної мотивації (Діомідова, 2018). За даними Д.В. Люсіна, просоціальна мотивація

майбутніх психологів пов'язана зі здатністю до емоційного контролю та саморегулювання (Люсін, 2004: 29; Діомідова, 2018: 35). Просоціальну поведінку психологів і емпатію також пов'язує І.Ю. Кулик, за результатами якого було встановлено, що 33% досліджуваних студентів-психологів мають високий рівень емпатії. Це, на думку дослідника, виявляється у їх готовності виявляти просоціальну поведінку, альтруїзм, високу емоційність, вони схильні шукати схвалення своїх вчинків (Кулик, 2020).

Отже, узагальнюючи результати наведених робіт, важливо підкреслити багатомірність напрямків досліджень та, одночасно з тим, складність дослідження цього феномену через високу соціальну бажаність відповідей досліджуваних, а також використання рядом авторів понять просоціальної поведінки, альтруїзму, допомоги як синонімів у науковій літературі. Просоціальна поведінка детермінується ситуативними факторами та особистісними властивостями. Таким чином, з нашої точки зору, просоціальна поведінка – це активні дії, вчинки, що спрямовані на благополуччя іншої людини або групи людей та пов'язані із моральними установками, ціннісно-смысловими орієнтаціями, почуттями, переконаннями, соціальними нормами, мотивами, навичками, що були сформульовані в процесі еволюційного розвитку та відіграють важливу роль у житті сучасного суспільства. Просоціальна поведінка студентів-психологів пов'язана з емпатією, безоціночним ставленням до інших, комунікативними навичками, відповідальністю, чуйністю, добротою. Просоціальні психологи вирізняються орієнтацією на соціальне оточення, низькою схильністю до пошуку нових вражень, цілеспрямованістю, моральністю.

2. Методологія та методи

У дослідженні взяли участь 75 студентів-психологів факультету Психології і спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара 1 і 2 курсу від 17 до 19 років. Для дослідження були використані методики: опитувальник РПСО «Рельєф психічного стану особистості» (О.О. Прохоров, 1998), адаптований варіант методики «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» (The Mental Health Continuum – Short Form, 2014) К. Кіза (Носенко & Четверик-Бурчак, 2014), «Тест диспозиційного оптимізму» Ч. Карвера, М. Шейера в адаптації Т.О. Гордєєвої, О.А. Сичова, Є.М. Осіна (Life Orientation Test – LOT, 1985) (Циринг & Эвнина, 2013), Методика «Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл в адаптації (Кухтова, 2011). Математико-статистична обробка даних здійснювалась за допомогою коефіцієнта кореляції r-Пірсона в пакеті IBM SPSS Statistics 26.

3. Результати та дискусії

Таблиця 1

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками психічного здоров'я та просоціальної поведінки (методика «Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл та «Рельєф психічного здоров'я» О.О. Прохорова)

Рельєф психічного здоров'я	Показники просоціальної поведінки					
	Поступлива	Публічна	Анонімна	Екстрена	Емоційна	Альтруїстична
<i>Психічні процеси</i>	-0,014	-0,153	-0,030	0,099	-0,034	0,215
<i>Фізіологічні реакції</i>	0,026	-0,236*	-0,105	-0,006	-0,011	0,086
<i>Переживання</i>	-0,028	-0,148	-0,099	0,064	0,011	0,110
<i>Поведінка</i>	-0,026	-0,132	-0,079	0,006	-0,093	0,013

 Примітка: * рівень значущості $p \leq 0.05$

Було виявлено від'ємний кореляційний зв'язок між фізіологічними реакціями та публічною просоціальною поведінкою ($r = -0,236$, $p \leq 0,05$). Не було виявлено кореляційних зв'язків між психічними процесами та поступливою (-0,014), публічною (-0,153), анонімною (-0,030), екстреною (0,099), емоційною (-0,034), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,2215). Не встановлено кореляційних зв'язків між фізіологічними реакціями та поступливою (0,026), анонімною (-0,105), екстреною (-0,006), емоційною (-0,011), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,086). Не знайдено кореляційних зв'язків між переживаннями та поступливою (-0,028), публічною (-0,148), анонімною (-0,099), екстреною (0,064), емоційною (0,011), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,110). Не виявлено зв'язків між поведінкою та поступливою (-0,026), публічною (-0,132), анонімною (-0,079), екстреною (0,006), емоційною (-0,093), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,013).

Ймовірно, виявлений від'ємний кореляційний зв'язок між фізіологічними реакціями та публічною просоціальною поведінкою свідчить про те, що особа із підвищеною активністю фізіологічних функцій (метушливість, напруженість м'язів, підвищення температури тіла, діяльності серцево-судинної системи тощо) відчуває потребу в оптимізації власного стану, відпочинку у спокійній обстановці, прагне усамітнення, і тому не готова до прояву просоціальної поведінки іншим за наявності оточуючих людей, уникає думок, оцінок сторонніх. Можливо, не було встановлено інших значущих кореляційних зв'язків між показниками рельєфу психічного стану та просоціальними шкалами через те, що схильність до просоціальної поведінки опосередковується рівнем суб'єктивного благополуччя, а також ціннісно-смысловими орієнтаціями, особистісною зрілістю, рівнем емоційного інтелекту

і менш детермінується станом психічних процесів, поведінки (що досліджується у цілому), переживань і фізіологічних реакцій.

Встановлено додатні кореляційні зв'язки між гедоністичним благополуччям та альтруїстичною просоціальною поведінкою ($r = 0,344$, $p \leq 0,01$) та екстреною просоціальною поведінкою ($r = 0,231$, $p \leq 0,05$) (див. табл. 2). Також виявлено додатні кореляційні зв'язки між екстреною просоціальною поведінкою та соціальним благополуччям ($r = 0,227$, $p \leq 0,05$), та загальним показником ($r = 0,233$, $p \leq 0,05$). Виявлено від'ємний кореляційний зв'язок між анонімною просоціальною поведінкою та соціальним благополуччям ($r = -0,232$, $p \leq 0,05$) та загальним показником ($r = -0,256$, $p \leq 0,05$). Не було виявлено кореляційних зв'язків між гедоністичним благополуччям та поступливою (0,130), публічною (0,196), анонімною (-0,217), емоційною (0,044) просоціальною поведінкою. Не знайдено значущих кореляційних зв'язків між соціальним благополуччям та поступливою (0,118), публічною (0,201), емоційною (0,196), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,154). Не встановлено кореляційних зв'язків між психологічним благополуччям та поступливою (0,123), публічною (0,181), анонімною (-0,098), екстреною (0,124), емоційною (0,064), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,152). Не встановлено зв'язку між загальним показником та поступливою (0,098), публічною (0,209), емоційною (0,140), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,213).

Ймовірно, додатній кореляційний зв'язок між гедоністичним благополуччям та просоціальною поведінкою пов'язаний із схильністю особи, яка керується альтруїстичними мотивами під час надання допомоги іншому відчувати задоволенням життям. Підтверджує це припущення робота дослідників J. Rilling, D. Gutman, T. Zeh, G. Pagnoni, G. Berns, які вивчали активізацію зон мозку, що пов'язані

Таблиця 2

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками психічного здоров'я та просоціальної поведінки (методика «Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл та «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» К. Кіз)

Складові стабільності психічного здоров'я	Показники просоціальної поведінки					
	Поступлива	Публічна	Анонімна	Екстрена	Емоційна	Альтруїстична
<i>Гедоністичне благополуччя</i>	0,130	0,196	-0,217	0,231*	0,044	0,344**
<i>Соціальне благополуччя</i>	0,118	0,201	-0,232*	0,227*	0,196	0,154
<i>Психологічне благополуччя</i>	0,123	0,181	-0,098	0,124	0,064	0,152
<i>Загальний показник</i>	0,098	0,209	-0,256*	0,233*	0,140	0,213

Примітка: * рівень значущості $p \leq 0.05$; ** рівень значущості $p \leq 0.01$

із центром задоволення при співпраці (Berns, Gutman, Kilts, Pagnoni, Rilling & Zeh, 2002). Припускають, що модель нейронної активації бере участь у винагороді людини за соціальні інтеракції або у зниженні егоїстичного імпульсу, що певним чином позначається на поведінковому прояві під час взаємодії чи допомоги. Можливо, відсутність значущих кореляційних зв'язків між гедоністичним благополуччям та просоціальною поведінкою за іншими шкалами, свідчить про те, що підвищує рівень внутрішнього задоволення від наданої допомоги саме безкорисливе і благодійне надання допомоги без особистісної вигоди або надання допомоги у критичних обставинах (що, ймовірно, також пов'язано із внутрішньою мотивацією людини допомогти іншому).

Додатній зв'язок екстреної просоціальної поведінки із гедоністичним, соціальним благополуччям та загальним показником, ймовірно, вказує на те, що особа, яка допомагає у надзвичайних або кризових ситуаціях, витрачає більше особистих ресурсів на допомогу, є більш залученою у ситуацію, а тому відчуває більше задоволення від результату. Студент-психолог надає допомогу просто тому, що інша людина її потребує, відтак, відчуває, що йому приємно допомогти, усвідомлює себе більш соціально активним, відповідальним та характеризується високим загальним показником стабільності психічного здоров'я.

На нашу думку, від'ємні кореляційні зв'язки між анонімною просоціальною поведінкою та соціальним благополуччям і загальним показником стабільності психічного здоров'я, свідчать про те, що для студентів-психологів необхідно отримати зворотній зв'язок, відтак надання допомоги, коли про це не знають навколишні, не сприяє встановленню дружніх взаємостосунків, налагодженню співпраці, тому не підвищує соціального благополуччя.

Припускаємо, що відсутність кореляційних зв'язків між соціальним благополуччям та іншими шкалами просоціальної поведінки (поступлива, емоційна, публічна, альтруїстична) свідчить про те, що соціальне благополуччя, з одного боку, більшою мірою опосередковується задоволеністю стосунками, а з іншого боку, пов'язане із системністю цього феномену (когнітивний, афективний виміри тощо) та різномірністю стосунків, у які може бути включена людина та задоволена ними у різній мірі. Подібним чином відсутність значущих зв'язків між шкалами просоціальної поведінки (поступлива, емоційна, публічна, альтруїстична) та загальним показником стабільності психічного здоров'я, ймовірно, свідчить про те, що стабільність психічного здоров'я більшою мірою визначається частотою переживання ознак психологічного, соціального та суб'єктивного благополуччя, перевагою позитивних емоцій над негативними у житті особи, і у меншій мірі залежить від просоціальної поведінки. На наш погляд, психологічне благополуччя студентів більшою мірою опосередковується толерантністю до невизначеності, когерентністю, життєстійкістю та довірою, саморегуляцією.

Було встановлено статистично значущий кореляційний зв'язок між оптимізмом та альтруїстичною просоціальною поведінкою ($r=0,422$, $p \leq 0,05$). Не було виявлено кореляційних зв'язків між оптимізмом та поступливою (-0,024), публічною (0,136), анонімною (0,049), екстреною (0,264), емоційною (-0,037) просоціальною поведінкою. Не знайдено кореляційних зв'язків між песимізмом та поступливою (0,256), публічною (0,100), анонімною (-0,058), екстреною (-0,033), емоційною (0,122), альтруїстичною (-0,077) просоціальною поведінкою. Не виявлено кореляційних зв'язків між загальним показником оптимізму та поступливою (-0,166), публічною (0,022),

Таблиця 3

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками психічного здоров'я та просоціальної поведінки (методика «Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл та «Диспозиційний тест оптимізму» Ч. Карвера, М. Шейера)

Показники за диспозиційним тестом оптимізму	Показники просоціальної поведінки					
	Поступлива	Публічна	Анонімна	Екстрена	Емоційна	Альтруїстична
<i>Оптимізм</i>	-0,024	0,136	0,049	0,264	-0,037	0,422*
<i>Песимізм</i>	0,256	0,100	-0,058	-0,033	0,122	-0,077
<i>Загальний показник</i>	-0,166	0,022	0,071	0,184	-0,094	0,249

Примітка: * рівень значущості $p \leq 0.05$

анонімною (0,071), екстреною (0,184), емоційною (-0,094), альтруїстичною (0,249) просоціальною поведінкою.

Ймовірно, особистість, яка виявляє альтруїстичну просоціальну поведінку, ставить інтереси іншої людини вище власних, сподівається на те, що її дії допоможуть іншій людині, змінять ситуацію на краще. Припускаємо, що для студента-психолога оптимізм виявляється як здатність позитивно дивитись на різні сторони життя, не акцентуючи свою увагу та інших людей на невдачах, бути цілеспрямованим, активним, прагнути до самореалізації (Григор'єва & Бедина, 2018). Ми вважаємо, що для студентів-психологів оптимізм пов'язаний саме з прагненням безкорисливої допомоги іншим та діями, спрямованими на благо іншої людини, виходячи з внутрішніх моральних принципів та переконань, тому не встановлено значущих кореляційних зв'язків між ним та поступливою, публічною, анонімною, екстреною, емоційною просоціальною поведінкою. Ймовірно, песимізм більшою мірою пов'язаний зі смисложиттєвими орієнтаціями людини, сформованою картиною світу і меншою мірою детермінується проявами просоціальної поведінки.

Висновки

Дослідження корелятивів просоціальної поведінки студентів-психологів дозволяє сформулювати низку висновків:

1. Просоціальна поведінка являє собою комплексну поведінку, що спрямована на благополуччя іншої людини або групи людей та опосередкована моральними установками, ціннісно-смысловими орієнтаціями, почут-

тями, переконаннями, соціальними нормами, мотивами, навичками.

2. Просоціальна поведінка студентів-психологів виявляється у спрямованості на соціальне оточення, цілеспрямованості, моральності та має зв'язок з емпатією, безціночним ставленням до інших, комунікативними навичками, відповідальністю, чуйністю, добротою.

3. Факторами, що обумовлюють просоціальну поведінку психологів, є соціальне, гедоністичне благополуччя та загальний показник стабільності психічного здоров'я. Зазначено, що для психологів просоціальна поведінка виявляється крізь відчуття залученості у ситуацію взаємодії, пов'язана із соціальною активністю, відповідальністю. Виявлено, що у процесі просоціальної поведінки студентів-психологів зворотній зв'язок може сприяти налагодженню співпраці та порозумінню з іншою людиною. Встановлено, що публічна просоціальна поведінка студентів-психологів обумовлена фізіологічними реакціями.

4. Психолог, який керується альтруїстичними мотивами під час допомоги іншому, схильний відчувати більш виражене задоволення життям та оптимізм. Підвищує рівень внутрішнього задоволення студента-психолога під час допомоги саме безкорисливі дії спрямовані на благо іншого. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у дослідженні ролі особистісної зрілості та індивідуальної релігійності у детермінації прояву просоціальної поведінки серед осіб зрілого віку та молоді в Україні, а також розширенні вибірки досліджуваних.

ЛІТЕРАТУРА:

- Григор'єва М.А., Бедина В.Ю. Оптимізм как условие успешности личности. *Приоритеты мировой науки: эксперимент и научная дискуссия*. 2018. Том 2. С. 97–99.
- Дюмідова Н.Ю. Просоціальна мотивація як фактор розвитку емоційного інтелекту майбутніх психологів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2018. № 59. С. 35–48.
- Казанцева Т.В. Просоциальное поведение. *Социальная психология. Традиции и современность*. 2020. С. 131–141.

4. Кириченко В.І., Єжова О.О., Нечерда В.Б., Тарасова Т.В., Хомич О.Л. Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7(41). С. 71–79.
5. Кораблина Е.П. Профессия психолог-консультант : [монография] Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ, 2003. 115 с.
6. Кулик І.Ю. Дослідження комунікативної толерантності у студентів-психологів. *Психологічні координати розвитку особистості : реалії і перспективи* : збірник наук. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (27-28 квітня 2020 р., м. Полтава). С. 74–77.
7. Кухтова Н.В. Адаптація методики «Измерение просоциальных тенденций» (Г. Карло, Б.А. Рэндалл). *Вестник ГрГУ*. 2011. № 2(113). С. 102–107.
8. Кухтова Н.В. Просоциальное поведение в структуре профессионально-важных качеств специалистов, помогающих профессий. *Психологический журнал : ежеквартальное научно-практическое издание*. 2014. № 3-4(41-42). С. 15–21.
9. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте. Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. С. 29–36.
10. Носенко Е.Л., Четверик-Бурчак А.Г. Опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма: опис, адаптація, застосування». *Вісник Дніпропетровського університету*. 2014. № 9(1). Т. 22. Вип. 20. С. 89–97.
11. Прохоров А.О. Психология неравновесных состояний : учеб. пособие Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 1998. 152 с.
12. Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы. *Изд-во: Питер*. 2008. 464 с.
13. Соболев С.И., Тарасова Л.Н. Концепция просоциального поведения З. Линдберга. *Личность и общество: актуальные проблемы педагогики и психологии. Матер. Междуна. Заоч. Науч.-пр. Конференции (27 ноября 2012 г. Новосибирск)*. 2012. 166 с.
14. Спіщина Л.В., Коваль Г.В. Соціально-психологічні аспекти мотивації волонтерської допомоги. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2018. № 41(44). С. 57–67.
15. Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу : монографія / Кириченко В.І., Єжова О.О., Нечерда В.Б., Тарасова Т.В., Хомич О.Л.; за заг. ред. канд. пед. наук, ст. наук. співроб. Кириченко В.І. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2016. 244 с.
16. Хомич О.Л. Стан сформованості просоціальної поведінки учнів основної школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. № 21(2). С. 312–323.
17. Циринг Д.А., Эвнина К.Ю. Вопросы диагностики оптимизма и пессимизма в контексте теории диспозиционного оптимизма. *Психологические исследования*. 2013. Т. 6. № 31. С. 6–7.
18. Batson C. D., Powell A.A. Altruism and prosocial behavior. *Handbook of psychology*. 2003. P. 463–484. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/0471264385.wei0519> (дата звернення: 20.02.2021).
19. Cheon S., Reeve J., Ntoumanis N. A needs-supportive intervention to help PE teachers enhance students' prosocial behavior and diminish antisocial behavior. *Psychology of Sport and Exercise*. 2018. № 35. P. 74–88.
20. Martí-Vilar M., Serrano-Pastor L. Sala F.G. Emotional, cultural and cognitive variables of prosocial behaviour. *Curr Psychol*. 2019. № 38. P. 912–919 . URL: <https://doi.org/10.1007/s12144-019-0168-9> (дата звернення: 20.02.2021).
21. Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annu. Rev. Psychol.* 2005. № 56. P. 365–392.
22. Rilling J.K., Gutman D.A., Zeh T.R., Pagnoni G., Berns G.S., Kilts C. D. A neural basis for social cooperation. *Neuron*. 2002. № 35(2). P. 395–405.

REFERENCES:

1. Grigorieva M.A., Bedina V.Yu. (2018).Optymizm kak uslovye uspeshnosti lychnosty. Pryorytety myrovoi nauky [Optimism as a condition for personal success]. *Priorities of world science: experiment and scientific discussion*, 2, 97–99 [in Russian].
2. Diomidova N.Yu. (2018) Prosotsialna motyvatsiia yak faktor rozvytku emotsiinoho intelektu maibutnikh psykholohiv [Prosocial motivation as a factor in the development of emotional intelligence of future psychologists]. *Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda. Psychology*, 59, 35–48 [in Ukrainian].
3. Kazantseva T.V.(2020) Prosotsyalnoe povedenye [Prosocial behavior]. *Social psychology. Traditions and modernity*.131-141[in Russian].
4. Kirichenko V.I., Yezhova O.O., Necherda V.B., Tarasova T.V., Khomich O.L. (2014)Formuvannya prosotsialnoi povedinky uchniv v umovakh preventyvnoho vykhovnoho seredovyshcha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Formation of prosocial behavior of students in a preventive educational environment of a secondary school]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 7 (41). 71-79[in Ukrainian].
5. Korablyna E.P. (2003) Professyia psykholoh-konsultant [Profession psychologist-consultant] [monograph] *Russian State Pedagogical University A.I. Herzen*. СПб. : Izd-vo RGPU, 115 [in Russian].
6. Kulik I.Yu. (2020) Doslidzhennia komunikatyvnoi tolerantnosti u studentiv-psykholohiv [Research of communicative tolerance in students-psychologists]. *Psychological coordinates of personality development: realities and prospects: a collection of sciences. materials V International. scientific-practical online conf.* (April 27-28, 2020, Poltava), 74–77 [in Ukrainian].

7. Kukhtova N.V.(2011) Adaptatsiya metodyky «Yzmerenye prosotsyalnykh tendentsyi [Adaptation of the method "Measurement of prosocial tendencies"] (H. Karlo, B.A. Rendall). *Vestnyk HrHU*. 2 (113). 102–107 [in Russian].
8. Kukhtova N.V.(2014) Prosotsyalnoe povedeniye v strukture professyonalno-vazhnykh kachestv spetsyalystov, pomohaiushchykh professyi [Prosocial behavior in the structure of professionally important qualities of specialists helping professions]. *Psychological Journal: a quarterly scientific and practical publication*. 3-4 (41-42). 15–21 [in Russian].
9. Liusyn D.V. (2004) Sovremennyye predstavleniya ob emotsyonalnom intellekte [Modern ideas about emotional intelligence]. *Publishing House "Institute of Psychology of the Russian Academy of Sciences"*, Pod red. D.V. Liusyna, D.V. Ushakova. 29–36 [in Russian].
10. Nosenko E.L., Chetverik-Burchak A.G.(2014) Opytuvalnyk «Stabilnist psykhichnoho zdorovia – korotka forma: opys, adaptatsiia, zastosuvannia». [Questionnaire "Mental health stability - short form: description, adaptation, application"]. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*. 9 (1). T. 22. 89–97 [in Ukrainian].
11. Prokhorov A.O.(1998) Psykholohiya neravnovesnykh sostoiyani: ucheb. posobyie [Psychology of nonequilibrium states: textbook. Manual]. *Moscow : Publishing House "Institute of Psychology of the Russian Academy of Sciences"*. 152 [in Russian].
12. Romanova E.S.(2008) 99 populiarnykh professyi. [99 popular professions. Psychological analysis and professionograms]. Publisher : Peter. 464 [in Russian].
13. Sobolev S.I., Tarasova L.N.(2012) Kontseptsyia prosotsyalnoho povedeniya Z. Lyndberha [Z. Lindbergh's concept of prosocial behavior]. *Personality and society: current issues of pedagogy and psychology. Mater. international correspondence n.-pract. conferences (November 27, 2012) Novosibirsk*, 166 [in Russian].
14. Spitsyna L.V., Koval H.V. (2018) Sotsialno-psykholohichni aspekty motyvatsii volonterskoï dopomohy [Socio-psychological aspects of volunteer assistance motivation]*Naukovi studii z sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. 41(44). 57–67 [in Russian].
15. Formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv v umovakh preventyvnoho vykhovnoho seredovyscha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Formation of prosocial behavior of students in terms of preventive educational environment of secondary school] (2016) : monograph / Kirichenko V.I., Yezhova O.O., Necherda V.B., Tarasova T.V., Khomych O.L.; for general ed. Cand. ped. Science, Art. Science. collaborator. Kirichenko V.I. Ternopil : Terno-graf LLC. 244 [in Ukrainian].
16. Khomych O.L. (2017) Stan sformovanosti prosotsialnoi povedinky uchniv osnovnoi shkoly [The state of formation of prosocial behavior of primary school students]*Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. 21 (2). 312–323 [in Ukrainian].
17. Ziring DA, Eunina K.Yu. (2013) Voprosy dyahnostyky optymizma y pessymizma v kontekste teoryi dyspozytsyonnoho optymizma [Questions of diagnostics of optimism and pessimism in the context of the theory of dispositional optimism]. *Psychological research*. T. 6. 31. 6–7 [in Russian].
18. Batson C. D., Powell A.A. (2003) Altruism and prosocial behavior. *Handbook of psychology*. P. 463–484. URL:<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/0471264385.wei0519>
19. Cheon S., Reeve J., Ntoumanis N. (2018) A needs-supportive intervention to help PE teachers enhance students' prosocial behavior and diminish antisocial behavior. *Psychology of Sport and Exercise*. 35. 74–88.
20. Martí-Vilar M., Serrano-Pastor L., Sala F.G. (2019) Emotional, cultural and cognitive variables of prosocial behaviour. *Curr Psychol*.38. 912–919. URL: <https://doi.org/10.1007/s12144-019-0168-9>
21. Penner L.A., Dovidio J.F., Piliavin J.A., Schroeder D.A. (2005) Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annu. Rev. Psychol*. 56. 365–392.
22. Rilling J.K., Gutman D.A., Zeh T.R., Pagnoni G., Berns G.S., Kilts C. D. (2002) A neural basis for social cooperation. *Neuron*. 35(2). 395–405.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2021.
The article was received 05 March 2021.